

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Kadi Luuri
KS042

**DISTSIPLINAARMENETLUSTE ALUSTAMINE
VANGLAS JA SEOS KRIMINAALMENETLUSEGA**

Lõputöö

Juhendaja:
Margot Olesk, BA

Tallinn 2007

ANNOTATSIOON

KADI LUURI (2007) LÕPUTÖÖ ON KIRJUTATUD TEEMAL “DISTSIPLIINAARMENETLUSTE ALUSTAMINE VANGLAS JA SEOS KRIMINAALMENETLUSEGA”.

LÕPUTÖÖ ON 42 LEHEKÜLJEL JA KOOSNEB KOLMEST OSAST.

LÕPUTÖÖ KOOSTAMISEL ON KASUTATUD 24 ALLIKAT. TÖÖ ON KIRJUTATUD EESTI KEELES. TÖÖS KÄSITLETAVAD TEEMASID ISELOOMUSTAVAD KÕIGE PAREMINI JÄRGMISED MÄRKSÕNAD: SÜÜTEGU, VÄÄRTEGU, KURITEGU, DISTSIPLIINAARSÜÜTEGU, KARISTUSED TEGUDE EEST, KARISTUSE KOHALDAMISE EESMÄRK NING KARISTUSÕIGUSE PÕHIMÕTTED. DISTSIPLIINAARMENETLUSE KUI HALDUSMENETLUSE JA KRIMINAALMENETLUSE OLEMUSE JA SEOSTE KIRJELDAMINE; SAMUTI KRIMS-S TEHTUD MUUDATUST VANGLAS TOIMEPANDUD KURITEGUDE KOHTUEELSE MENETLUSE OSAS. LÕPUTÖÖ EESMÄRGIKS ON VÄLJA SELGITADA, MILLISED ON VANGLA KOHUSTUSED, KUI KINNIPEETAVATE POOLT PANNakse TOIME ÕIGUSVASTANE TEGU, MILLE KOOSSEIS VASTAB KURITEO KOOSSEISULE. LÕPUTÖÖ ÜLESANNE ON VÄLJA SELGITADA, KAS VANGLAL ON ÕIGUS KARISTADA KINNIPEETAVAD DISTSIPLIINAARKORRAS TEGUDE EEST, MILLEL ON KURITEO KOOSSEISULISED TUNNUSED. EESMÄRGI SAAVUTAMISEKS UURIS AUTOR ANTUD VALDKONDA REGULEERIVAD ÕIGUSAKTE JA VASTAVAS VALDKONNAS EELNEVALT TEHTUD KOHTUOTSUSEID; SAMUTI ANALÜÜSIS AUTOR ENDA POOLT LÄBI VIIDUD UURIMUSE TULEMUSI.

AUTORI LÄBIVIIDUD UURINGU TULEMUSENA SELGUS, ET HARKU VANGLA ON KARISTANUD ÕIGUSVASTASE TEO EEST KINNIPEETAVAD DISTSIPLIINAARKORRAS, SELLE ASEMEL, ET ALUSTADA KRIMINAALMENETLUST.

VÕÕRKEELNE RESÜMEE ON KIRJUTATUD VENE KEELES.

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
SISSEJUHATUS	4
I VANGLAS KOHALDATAVAD KARISTUSLIKUD MENETLUSED JA NENDE ÕIGUSLIK REGULATSIOON.....	6
1. KRIMINAALVASTUTUS VANGLAS.....	6
1.1. Väärtegu.....	6
1.2. Kuritegu	7
1.3. Karistusõiguse põhimõtted	8
1.4. Kriminaalmenetlus.....	8
1.5. Kriminaalmenetluse printsiibid.....	9
1.6. Kriminaalmenetluse alustamine.....	10
1.7. Kuritegude kohtueelne menetlemine	11
2.1. Kriminaalmenetluse seaduse muutus võrreldes kriminaalmenetluskoodeksiga	12
2.2. Vangla kui piiratud eeluurimispädevusega uurimisasutus.....	12
2.3. Edasilükkamatud menetlustoimingud.....	13
2. DISTIPLINAARVASTUTUS VANGLAS.....	14
2.1. Distiplinaarkaristuse kohaldamise alus	14
2.2. Distiplinaarkaristused kinnipeetavale	15
2.3. Distiplinaarmenetlus kui haldusmenetlus.....	17
2.4. Haldusmenetluse mõiste	18
2.5. Haldusmenetluse läbiviimise põhimõtted	18
2.6. Menetluse algus	20
3. HALDUSMENETLUSE JA KRIMINAALMENETLUSE KOKKUPUUTEPUNKTID ...	21
II UURIMUSPROBLEEMI ASETUS JA METOODIKA	26
III UURIMISANDMETE ESITAMINE JA ANALÜÜS.....	28
3.1. Kinnipeetavatele distiplinaarkaristuse määramise käskkirjad.....	28
3.2. Süvaintervjuu distiplinaarmenetluse alustamise põhjuste väljaselgitamiseks	33
IV KOKKUVÕTE UURIMUSTULEMUSTEST JA VÕIMALIKUD LAHENDUSED	35
KOKKUVÕTE	38
PE3IOME.....	40
KASUTATUD MATERJALID.....	41
Kasutatud kirjandus:	41
Kasutatud normatiivmaterjalid:	41
Kasutatud kohtulahendid:	42
Kasutatud allikad:	42

SISSEJUHATUS

Alates esimesest juulist 2004, kui jõustus kriminaalmenetluse seadustik, on vangla kohustatud vanglas toimepandud ja kinnipeetavate poolt toimepandud kuritegude menetlemisel teostama edasilükkamatuid menetlustoiminguid. Kohtueelse eeluurimise kõikides vanglates toimepandud kuritegudes viib lõpule politsei. Teatud juhtudel aga määravad vanglad distsiplinaarkaristusi tegude eest, millel esinevad kuriteo tunnused ja tegelikult tuleks hoopis alustada kriminaalmenetlust.

Nimetatud teema on tekitanud käesoleva ajani praktikas probleeme, olgugi et juba 2002. a. andis Riigikohtu kriminaalkolleegium oma 20.09.2002. a otsuses nr 3-1-1-88-02 seisukoha selle kohta kuidas peavad vanglaametnikud käituma, kui kinnipeetava poolt pannakse toime tegu, mis vastab kuriteo tunnustele. Probleemi on veelgi süvendanud 01.07.2004. a. jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku muudatus, mille kohaselt võivad vanglaametnikud kuriteo toimepanemisel teha vaid esialgsed menetlustoimingud, edasi menetleb kuritegu politsei. Sellest lähtuvalt on oht, et kuriteo menetlemine venib ning vanglaametnikud kohaldavad praktikas kuritegude eest distsiplinaarkaristusi. Selline praktika on ebaseaduslik. Eraldi küsimus on teistkordse karistamise keelu rikkumine (karistusseadustiku § 2 lg 3), mis võib ilmneda, kui kuriteo toimepanija suhtes kohaldatakse distsiplinaarkaristust ning viiakse läbi ka kriminaalmenetlus. Olukord kus vangla karistab kinnipeetavat distsiplinaarkorras teo eest, millel on kuriteokoosseisu tunnused välistab isiku hilisema karistamise kriminaalkorras.

Lõputöö autor esitas järgmise hüpoteesi: Harku Vangla algatab distsiplinaarmentluse olukorras, kus õigusvastane tegu vastab kuriteo tunnustele ja tuleks alustada kriminaalmenetlust.

Käesoleva töö uurimisülesandeks on leida võimalikud lahendused, et vangla ei algataks praktikas distsiplinaarmentlusi õigusvastaste tegude eest kui tuleb alustada kriminaalmenetlust. Töö autor otsib vastuseid küsimustele:

- 1) kas vangla on õigustatud karistama kinnipeetavat distsiplinaarkorras teo eest, millel on kuriteokoosseisu tunnused?
- 2) millised on vangla kohustused, kui kinnipeetava poolt pannakse toime õigusvastane tegu, mis vastab kuriteo tunnustele?
- 3) millistel põhjustel vangla kohaldab praktikas distsiplinaarkaristusi õigusvastaste tegude eest, millel on kuriteo tunnused

Käesoleva töö eesmärgi täitmiseks ja hüpoteesi lahendamiseks kasutatakse kvalitatiivset dokumentide (kohtuotsuste ja distsiplinaarkaristuste määramise käskkirjade) vaatlust ja analüüsi, mis teostatakse Harku Vangla kinnipeetavate suhtes läbiviidud distsiplinaarmenetluse materjalidega, mille teo koosseis vastab kuriteo koosseisule. Uurimisobjektiks on kinnipeetavate rikkumised vanglas. Uurimise aineks on distsiplinaarmenetluste alustamine, kui esinevad kuriteokoosseisud.

Uurimustöö esimene peatükk käsitleb karistusõiguse teemat. Selgitab, millised teod on käsitletavad kuritegudena, millised distsiplinaarsüütegudena ja millised on nende eest mõistetavad karistused. Samuti käsitleb teemat, mis seostub vanglas toimepandud kuritegude menetlemist. Millised on vangla kohustused kriminaalmenetluses ja mille poolest erineb praegu kehtiv kriminaalmenetluse seadus kriminaalmenetluskoodeksist. Teine peatükk selgitab uurimisprobleemi asetust ning kasutatud metoodikat. Kolmas peatükk käsitleb uurimisandmete analüüsi, uurimustulemusi ning põhjused ja lahendused.

Autori huvi nimetatud teema vastu tekkis siis, kui vanglas pandi toime õigusrikkumine, mis autori arvates oli kuritegu. Vangla aga käsitles toimepandud õigusrikkumist distsiplinaarsüüteona. Samuti selgus arutelude käigus teiste vanglate ametnikega, et vanglad käsitlevad tihti distsiplinaarsüütegudena tegusid, mis oma olemuselt on tegelikult kuriteod. Eelpool nimetatud asjaolud ajendasidki autorit uurima, et millised siis tegelikult on vangla kohustused, kui kinnipeetava õigusvastases käitumises esinevad kuriteo tunnused.

I VANGLAS KOHALDATAVAD KARISTUSLIKUD MENETLUSED JA NENDE ÕIGUSLIK REGULATSIOON

Karistusõiguse eesmärgiks on mõjutada kuriteo toimepannud isikut hoiduma edaspidi kuritegelikust käitumisest ja samas mõjutada ka teisi ühiskonnaliikmeid karistuse ähvardusel hoiduma kuritegelikust käitumisest. Vanglakaristuse määramine on üks kuriteo toimepanemise õigusjärelmitest. Vangistusseaduse § 6 kohaselt on vangistuse eesmärk kinnipeetava suunamine õiguskulele käitumisele ja õiguskorra kaitse. Vanglas on kehtestatud reeglid, mis peavad tagama vangla sisemise julgeoleku. Sageli jätkavad kinnipeetud isikud ka vanglas õigusrikkumiste toimepanemist. Õigusrikkumised vanglas võivad esineda mitmel erineval moel. Tegemist võib olla distsiplinaarsüütega, väärteoga või ka kuriteoga. Süüteomenetlus (kuriteod ja väärteod) hõlmab endas kriminaal- kui ka väärteomenetlust. Mõlemad menetlusliigid on reguleeritud eraldi seadustega. Kuritegusid menetletakse kriminaalmenetluse korras ja väärtegusid väärteomenetluse korras. Distsiplinaarsüüteguseid menetletakse haldusmenetluse korras. Igale teole, mis on kavalifitseeritav kuriteona, peab järgnema karistus, et näidata ühiskonnale seaduste kehtivust. Sama kehtib ka vanglas rakendavate distsiplinaarkaristuste kohta.

1. KRIMINAALVASTUTUS VANGLAS

Karistusseadustiku § 3 lg 2 kohaselt jagunevad süüteod kuritegudeks ja väärtegudeks.

1.1. Väärtegu

Väärtegu on süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest (karistusseadustik 3 lg 4). Väärteo puhul on karistatav nii tahtlik kui ettevaatamatu tegu (karistusseadustik § 15 lg 3). KarS annab aluse kõigi süütegude karistamiseks. Kõik kuriteod on sätestatud karistusseadustikus, kuid väärteod võivad olla sätestatud ka teistes seadustes (nt liiklusseadus, tolliseadustik). Seega on kuriteod kodifitseeritud ehk asuvad ühes seaduses, väärteo aga mitte. Tüüpilisteks väärtegudeks on mitmesugused korrarikkumised, nt

liikluseeskirjade rikkumine, tuleohu tekitamine looduses, avaliku korra rikkumine. Vanglas võib väärtteks lugeda näiteks karistusseadustiku § 267 ehk võõrast ruumist lahkumise nõude täitmata jätmine.

1.2. Kuritegu

Karistusseadustiku kohaselt on kuritegu tegu, mille eest füüsilisele isikule on põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus ning juriidilisele isikule vastavalt rahaline karistus või sundlõpetamine (karistusseadustik § 3 lg 3).

Et tegu oleks karistusõiguslikult kuritegu, peab ta vastama antud kriteeriumidele:

1. Süüteo koosseis- keelatud teo kirjeldus. Karistusseadustikus kirjeldatud ebaõige, keelatud käitumine. Selleks, et esineks süüteo koosseis, peavad selles olema objektiivsed ja subjektiivsed tunnused. Objektiivsed tunnused on kuritegu - s.o keelatud tegu ise ja selle kahjulik tagajärg. Oluline on sealjuures see, et tagajärg peab olema otseselt selle konkreetse teoga põhjustatud. Sel juhul öeldakse, et teo ja tagajärje vahel on põhjuslik seos.

2. Õigusvastatus- karistatav ei ole süüteo koosseisule vastav tegu, mille õigusvastatus on välistatud. Peamised õigusvastasust välistavad asjaolud on hädakaitse teostamine või tegutsemine hädaseisundis.

3. Süü- isik on teo toimepanemises süüdi, kui ta on süüvõimeline ja puudub süüd välistav asjaolu. Isik on süüvõimeline, kui ta on teo toimepanemise ajal süüdiv ja vähemalt neljateistaastane.

Samuti leiame karistusseadustikust kuritegude raskusastmed.

1. Esimese astme kuriteo eest näeb antud seadus raskeima karistusena ette tähtajalise vangistuse üle viie aasta, eluaegse vangistuse või juriidilisele isikule sundlõpetamise (karistusseadustik § 4 lg 2).

2. Teise astme kuriteo eest näeb seadus karistusena ette tähtajalise vangistuse kuni viis aastat või rahalise karistuse (karistusseadustik § 4 lg 3).

1.3. Karistusõiguse põhimõtted

Kedagi ei või sama süüteo eest karistada mitu korda, sõltumata sellest, kas karistus on mõistetud Eestis või mõnes teises riigis (karistusseadustik § 2 lg 3). Teistkordse keelu aluseks on põhiseaduse § 23 lg 3, mille kohaselt ei tohi kedagi teist korda kohtu alla anda ega karistada teo eest, milles teda vastavalt seadusele on mõistetud lõplikult süüdi või õigeks. Karistusseadustiku eriosa annab ammendava kuritegude registri (peatüki 8 kuni 24). Kriminaalõiguses on analoogia kasutamine keelatud, seega teod, mida konkreetselt eriosas käsitletud pole, ei kvalifitseeru kuritegudeks (karistusseadustik § 2 lg 4).

1.4. Kriminaalmenetlus

Kriminaalmenetlus on karistusõiguse normide rakendamisega seonduv ja kohtuvõimu teostamisele suunatud riiklik tegevussüsteem ehk siis uurimisasutuste, prokuratuuri ja kohtute tegevus kuriteo asjaolude uurimisel, süüdlaste väljaselgitamisel ning neile karistuse määramisel. Niisugust tegevust reguleerib kriminaalmenetlusõigus, mille all mõistetakse kriminaalmenetlust õiguslikult reguleerivate normide kogumit. Kriminaalmenetlusseadustikus sätestatakse kuritegude kohtueelse menetluse ja kohtumenetluse kord ning kriminaalasjas tehtud lahendi täitmisele pööramise kord.

Kriminaalmenetluse vahendusel rakendatakse ellu karistusseadustiku sätteid, kuna just nendega määratletakse kuriteo mõiste ja selle toimepanemise eest ette nähtud karistus. Karistusseadustik võeti Riigikogus vastu 6. juunil 2001. a ning jõustus 1. septembril 2002. a. Karistusseadustik jaguneb üld- ja eriosaks. Kriminaalmenetluse läbiviimist reguleerib kriminaalmenetluse seadustik mis võeti vastu 12.02. 2003. a ja jõustus 01.07. 2004. a.

1.5. Kriminaalmenetluse printsiibid

Kriminaalmenetluse printsiibid on kriminaalmenetlusõiguse allikais sisalduvad põhimõtted, mis väljendavad kriminaalmenetluse üldist iseloomu tema eesmärkide aspektist lähtuvalt ehk siis annavad teavet menetluse põhistruktuuri kohta. Suur osa kriminaalmenetluse printsiipe (süütuse presumpatsioon, *ne bis in dem* jt) on põhiseadusliku päritoluga ja käsitletavad põhiõigustena.

1. *Kriminaalmenetluse ruumiline ja ajaline kehtivus* (kriminaalmenetluse seadustik § 3)- kriminaalmenetlusõiguses kehtib Eesti Vabariigi territooriumil, kui välislepinguga ei ole määratud teisiti.
2. *Kriminaalmenetlusõiguse isikuline kehtivus* (kriminaalmenetluse seadustik § 4)- kriminaalmenetlusõiguses kehtib võrdselt kõigi isikute kohta. (erandid kriminaalmenetlus seadustik § 4 lg 1, 2)
3. *Riiklikkuse põhimõte* (kriminaalmenetlus seadustik § 5)- kriminaalmenetlust alustatakse ja toimetatakse Eesti Vabariigi nimel.
4. *Kriminaalmenetluse kohustuslikkuse ehk legaliteedi põhimõte* (kriminaalmenetlus seadustik § 6)- kuriteo asjaolude ilmnmisel on uurimisasutus ja prokuratuur kohustatud alustama kriminaalmenetlust, kui puuduvad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud. Kohustuslikkuse printsiip kehtib ka vanglas toime pandud kuritegude kohta. Kui vanglas avastatakse kinnipeetava käitumises kuriteo tunnused, on vanglal kohustus alustada kriminaalmenetlus.
5. *Süütuse presumpatsioon* (kriminaalmenetlus seadustik § 7)- kedagi ei käsitata kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõiste kohtuotsus.
6. *Menetlusosaliste isikuvabaduse ja õiguste tagamine ning inimväärkuse austamine* (kriminaalmenetlus seadustik § 8 ja § 9)- uurimisasutus, prokuratuur ja kohus on kohustatud seaduses sätestatud juhtudel menetlustoimingut rakendades selgitama menetlusosalisele menetlustoimingu eesmärki ning tema õigusi ja kohustusi.
8. *Kriminaalmenetluse keel* (kriminaalmenetlus seadustik §10)- kriminaalmenetluse keel on eesti keel.

1.6. Kriminaalmenetluse alustamine

Vastavalt kriminaalmenetlus seadustiku § 193 lg-le 1 alustab uurimisasutus või prokuratuur kriminaalmenetluse esimese uurimis- või muu menetlustoiminguga tingimusel, et:

- on olemas kriminaalmenetluse ajend ja alus;
- puuduvad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud.

Kriminaalmenetluse kohustuslikkuse printsiibi kohaselt on kuriteo asjaolude (ehk tunnuste) ilmnemisel ja kriminaalmenetlust välistavate asjaolude puudumisel kriminaalmenetluse alustamine igal juhul kohustuslik. See tähendab, et kuriteotunnuste olemasolul ei saa jätta kriminaalmenetlust alustamata otstarbekuse kaalutlusel (küll aga saab hiljem sel kaalutlusel menetluse lõpetada). (Kergandberg, Sillaots 2006:247)

Seadusandja ei ole määratlenud, mida kujutavad endast uurimis- ja muud menetlustoimingud, mille teostamisel loetakse kriminaalmenetlus alustatuks. Uurimistoiming on kohtueelse menetleja (uuriija või juurdleja) tegevus tõendamiseseme asjaolude kohta tõendusteabe kogumisel ehk siis uurimis- ja menetlustoimingud on kriminaalmenetluse seadustiku alusel tehtavad toimingud. (Kergandberg, Järvet, Ploom, Jaggo 2004:42)

Uurimistoimingute liigid on: ülekuulamine, vastastamine, ütluste seostamine olustikuga, äratundmiseks esitamine, vaatlus, võetus, läbiotsimine, uurimiseksperiment. Uurimistoimingule allutatud isikud on kahtlustatav, kannatanu ja tunnistaja.

Kriminaalmenetluse ajend on kuriteoteade või kuriteole viitav muu teave (kriminaalmenetlus seadustik §194 lg 1).

Kuriteole viitavaks muuks teabeks võib olla mingi teabelevis avaldatud kuriteole viitav teade või mille on sedastanud uurimisasutus või prokuratuur oma ülesandeid täites. Kriminaalmenetluse alus on kuriteo tunnuste sedastamine kriminaalmenetluse ajendis (kriminaalmenetlus seadustik § 194 lg 2). Kriminaalmenetluse alus eksisteerib, kui menetlejal on põhjendatud kahtlus, et toime on pandud süüteo koosseisule vastav, õigusvastane ja süüline tegu.

Kriminaalmenetluse subjektideks on menetlejad ja menetlusosalised. Menetlejad on kriminaalmenetluse seadustiku § 16 lg 1 kohaselt kohus, prokuratuur ja uurimisasutus. Menetlusosalised on sama paragrahvi lg 2 kohaselt kahtlustatav, süüdistatav ning nende kaitsjad, kannatanu ja tsiviilkostja. Kriminaalmenetluse seadustiku § 31 lg 1 kohaselt on uurimisasutused oma pädevuse piires Politseiamet, Keskkriminaalpolitsei, Kaitsepolitseiamet, Maksu- ja Tolliamet, Piirivalveamet, Konkurentsiamet ja Kaitsejõudude Peastaap. Uurimisasutuste ülesandeid täidavad nad kas vahetult või nende hallatavate või kohalike asutuste kaudu. Politseiamet ja Kaitsepolitseiamet on üldpädevusega uurimisasutused, mis võivad uurida lõpuni kõiki kuritegusid.

On ka uurimisasutusi, mis võivad teha ainult edasilükkamatuid menetlustoiminguid ehk siis need on haldusasutused, mis ei või uurida lõpuni, kuid kellele on antud õigus toimetada edasilükkamatuid menetlustoiminguid, kui kuriteotunnused ilmnevad valdkonnas, mis seondub nende haldusasutuste põhilise järelevalvealase tegevusega. Neid asutusi nimetatakse ka piiratud eeluurimispädevusega uurimisasutusteks. (Kergandberg, Järvet, Ploom, Jaggo 2004:14)

Üheks piiratud eeluurimispädevusega uurimisasutusteks on kriminaalmenetluse seadustiku § 31 lg 2 kohaselt Justiitsministeeriumi vanglate osakond ja vangla. Seaduse kohaselt teostab vangla vanglas toimepandud ja kinnipeetava poolt toimepandud kuritegude kohtueelse menetluse raames ainult esmaseid menetlustoiminguid. Peale esmaste menetlustoimingute tegemist edastab vangla kriminaalmenetluse materjalid politseile, kes viib menetluse edasi.

1.7. Kuritegude kohtueelne menetlemine

Kuna vanglas toimepandud kuritegude eeluurimise allutamine vanglale endale ei ole kooskõlas Euroopa Nõukogu õigusaktidega (Euroopa Vanglareeglistiku § 55 kohaselt tuleb vanglas toimepandud kuritegusid menetleda nii, nagu uuritaks seda vabas ühiskonnas. Reegel 55 selgitab, et tähtis on mõista, et seaduste kehtivus ei lõpe vangla väravas. Kui vanglas on

toime pandud kuritegu või arvatakse, et kuritegu on toimunud, siis kannatanute huvides on oluline, et menetlus viiakse läbi samamoodi nagu tsiviilühiskonnas.), mille kohaselt peab selliseid kuritegusid uurima vanglast sõltumatu ja erapooletu uurimisasutus, siis uue kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt on vanglas toimepandud kuritegude kohtueelne menetlemine politsei ülesanne (Sootak, Pikamäe 2001:120).

2.1. Kriminaalmenetluse seaduse muutus võrreldes kriminaalmenetluskoodeksiga

1.juulil 2004. a jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt on Justiitsministeeriumi vanglate osakonnal ja vanglatel vanglas toimepandud ja kinnipeetavate poolt toimepandud kuritegude menetlemisel ainult esmaste uurimistoimingute tegemise õigus. Enne 1. juulit 2004. a, kui jõustus kriminaalmenetluse seadustik kehtis eestis toimepandud kuritegude menetlemine kriminaalmenetluskoodeksi järgi. Selle seaduse kohaselt oli vangla kohtueelse uurimise pädevusega asutus, mis teostas kohtueelset uurimist algusest lõpuni teenistusliku korra vastu suunatud kuritegudes, mille on toime pannud vangla töötaja ja samuti kinnipeetavate poolt vangla territooriumil toimepandud kuritegusid.

2.2. Vangla kui piiratud eeluurimispädevusega uurimisasutus

Kriminaalmenetluse seadustiku § 31 lg 2 kohaselt teostavad Justiitsministeeriumi vanglate osakond ja vangla vanglas toimepandud ja kinnipeetava poolt toimepandud kuritegude menetlemisel edasilükkamatuid menetlustoiminguid.

Edasilükkamatuteks menetlustoiminguteks on isiku kahtlustatavana kinnipidamine, vaatlus, läbiotsimine, kahtlustatava, tunnistaja või kannatanu ülekuulamine (kriminaalmenetluse seadustiku § 31 lg 3).

Kohtueelse eeluurimise kõikides vanglates toimepandud kuritegudes viib lõpule kriminaalmenetluse seadustiku § 31 lg 1 sätestatud pädev uurimisasutus (politsei).

Vabariigi Valitsuse 29.10. 1998.a määrus nr 245 „Ametikohtade loetelu, mida täitvatel ametnikel on uurija ja uurimisjuhi õigused, kinnitamine” muutmine Vabariigi Valitsuse 29. jaanuari 2004.a määrus nr 20. kohaselt on uurija õigustega vanglaametnikeks:

1. Justiitsministeeriumi karistuse täideviimise talituse nõunik;
2. vangla direktor;
3. vangla direktori asetäitja vangistuse alal;
4. vangla julgeolekuosakonna juhataja, peaspetsialist, spetsialist ja inspektor;
5. vangla vangistusosakonna juhataja, peaspetsialist, spetsialist ja inspektor.

Seega on vanglas toimepandud kuritegude menetlemisel esmaste menetlustoimingute tegemise õigus eelpool mainitud ametikohtadel töötavatel vanglaametnikel. Tulenevalt kriminaalmenetluse seadustiku § 31 lg 4 peavad sama seaduse § 31 lg 2 loetletud piiratud eeluurimispädevusega asutused edasilükkamatute menetlustoimingute järgselt andma kriminaalasja materjalid viivitamata üle uurimisasutustele. Kui vanglaametnikud avastavad, et toime on pandud kuriteo tunnustele vastav tegu ja pädevat uurimisasutust (politseid) pole käepärast, toimetavad uurija õigustega vanglaametnikud esmased menetlustoimingud ja annavad asja võimalikult kiiresti politseile üle. Vangla on kohustatud ja õigustatud edasilükkamatuid menetlustoiminguid tegema seni, kuni pädev uurimisasutus ehk siis politsei saab kohtueelset menetlust jätkata. Kuidas konkreetselt asja üle andmine käib ei ole seadusandja paika pannud. Tavaliselt teavitatakse politseid võimalikust kuriteost telefoni teel või viiakse/saadetakse kriminaalmenetluse alustamise materjalid lähimasse politseiasutusse.

2.3. Edasilükkamatud menetlustoimingud

Kehtiva kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt on vangla piiratud eeluurimispädevusega asutus, mis teostab vanglas toimepandud ja kinnipeetavate poolt toimepandud kuritegude menetlemisel edasilükkamatuid menetlustoiminguid. Edasilükkamatuteks menetlustoiminguteks on: isiku kahtlustatava kinnipidamine, vaatlus, läbiotsimine, kahtlustatava, tunnistaja või kannatanu ülekuulamine.

Kui vanglas pannakse toime õigusrikkumine, siis kõigepealt tuleb tuvastada, millise rikkumisega on tegu. Rikkumine võib olla distsiplinaarsüütegu kui ka kuritegu. Kui vanglal on

olemas põhjendatud kahtlus, et tegemist on kuriteoga, tuleb alustada kriminaalmenetlus ja teha esmased menetlustoimingud

2. DISTSIPLINAARVASTUTUS VANGLAS

Teatud kohustuste rikkumise (st täitmata jätmise või mittenõuetekohase täitmise) eest võib isikule järgneda distsiplinaar-, haldus-, kriminaal- või varaline vastutus. Sõltuvalt isiku seisundist ja rikkumise liigist võib kaasneda mitu erinevat vastutuse vormi. Vahel võivad nad ka üksteist välistada.

Julgeoleku ja korra kindlustamiseks vanglas on ette nähtud kinnipeetavate distsiplinaarne mõjutamine. Nagu distsiplinaarõiguse eesmärgiks üldse, on ka kinnipeetavate distsiplinaarse mõjutamise eesmärgiks kindlustada normidest kinnipidamine teatud kollektiivis. (Sootak, Pikamäe 2001:123). Distsiplinaarasja menetlemine peab toimuma kooskõlas seaduses sätestatud menetlusreeglite kui üldiste menetluspõhimõtetega. Menetlusnõuete rikkumisel võib menetluse lõpptulemus osutada õigusvastaseks. Haldusmenetlus seadustiku §-s 6 sätestatud uurimisõhimoote kohaselt on vangla kohustatud välja selgitama distsiplinaarmentluses olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma tõendeid omal algatusel.

Formatted: Estonian

Formatted: Estonian

Formatted: Estonian

Formatted: Font color: Auto, Estonian

Formatted: Estonian

2.1. Distsiplinaarkaristuse kohaldamise alus

Distsiplinaarkaristuse kohaldamise aluseks on distsipliinirikumine, mis seisneb kinnipeetavale õigusaktidega pandud kohustuste süülikes rikkumises. Õigusaktideks distsipliinirikumise tähenduses võivad olla nii seadused (nt VS) kui ka seadusest madalamal seisvad õigusaktid, vangla sisekorraeskiri, vangla kodukord, mis kehtestavad kinnipeetavatele suunatud kohustusi (Sootak, Pikamäe 2001:123).

Distsiplinaarkaristuse saab määrata, kui kinnipeetava tegu (tegevus või tegevusetus) on:

- 1) õigusvastane, st ta teeb seda, mis on õigusnormidega keelatud või jätab tegemata selle, milleks õigusnorm teda kohustab. See võib seisneda näiteks eeskirjadega, kodukorraga vms temale pandud kohustuse täitmatajätmises või mittekohases täitmises;

2) süüline, st distsiplinaarkaristust võib kohaldada ainult õigusvastase teo eest, mille toimepanemises on ta süüdi tahtluse või ettevaatamatuse vormis.

Loetletud koosseisulised tunnused peavad esinema üheaegselt. Ühe tunnuse puudumisel ei saa isiku tegu kvalifitseerida distsiplinaarsüüteona.

Formatted: Estonian

Kinnipeetava karistamine kohustuste rikkumise eest tema tahtlust või ettevaatamatust kindlaks tegemata kujutab endast objektiivset vastutust, mis aga on vastuolus distsiplinaarõiguse üldiste põhimõtetega. Distsiplinaarset mõjutamist tuleb vaadelda kitsalt julgeoleku ja korra tagamise abinõuna vanglas läbi karistuslike meetmete. Nagu igasugustel karistustel, on ka distsiplinaarkaristustel repressiivne iseloom, mille kohaldamine peab avaldama üheaegselt nii eripreventiivset mõju konkreetsele rikkujale kui ka üldpreventiivset mõju kõigile teistele kinnipeetavatele. (Sootak, Pikamäe 2001:123-124)

2.2. Distsiplinaarkaristused kinnipeetavale

Distsipliinirikumiste eest kohaldatavate distsiplinaarkaristuste sätestamisel lähtub vangistusseadus § 63 ammendava loetelu põhimõttest, mis tähendab, et distsiplinaarkaristustena võib vangla direktor määrata üksnes seaduses distsiplinaarkaristustena nimetatud karistusi, milleks on:

- noomitus;
- ühe lühi- või pikaajalise kokkusaamise keelamine;
- töölt eemaldamine kuni üheks kuuks;
- kartserisse paigutamine kuni 45 ööpäevaks (alaealiste puhul kuni 20 ööpäevaks).

Vangistusseaduse § 64 kohaselt viib distsiplinaarmenetluse läbi ning distsiplinirikumise asjaolud selgitab välja vangla direktor või tema poolt selleks volitatud vanglaametnik. Distsiplinaarmenetluse alustamise osas kehtib oportuuniteediprintsiip, kuna kinnipeetava poolt toime pandud distsiplinirikumine ei pea alati kaasa tooma distsiplinaarkaristuse kohaldamist. Distsiplinaarmenetluse alustamise või alustamata jätmise näol on tegemist vangla direktori diskretsiooniotsusega, kuid juhul, kui vangla direktor on jõudnud järeldusele kinnipeetava distsiplinaarkorras karistamise vajalikkusest, on distsiplinaarmenetluse läbiviimine

kohustuslik. Distsiplinaarkaristuse kohaldamise õigus vanglas on vangla direktoril. Distsiplinaarkaristuse valikul peab vangla direktor arvestama lisaks seaduses otsesõnu sätestatud vabadusekaotuse täideviimise eesmärgile ka distsipliinirikumise olemust, kinnipeetavat, tema varasemaid distsipliinirikumisi (Sootak, Pikamäe 2001:124-125).

Vabadusekaotuse täideviimiseesmärgi arvestamine tähendab, et distsiiplinaarkaristuse kohaldamist ei saa vaadata lahus kogu vabadusekaotuse täideviimise eesmärgist tervikuna (vangistusseaduse § 6 kohaselt on vangistuse eesmärk kinnipeetava suunamine õiguskulekale käitumisele ja õiguskorra kaitsmine) ning et distsiiplinaarkaristuse liigi valikul tuleb alati arvestada selle mõju kinnipeetava käitumisele pärast vabanemist (Sootak, Pikamäe 2001:125).

Formatted: Estonian

Kui ametniku võtmine haldus-, kriminaal- või materiaalsele vastutusele ei takista sama teo eest distsiiplinaarkaristuse määramist (Mikiver 2002:34), siis kinnipeetavale võib määrata ainult kriminaalkaristuse või distsiiplinaarkaristuse. Kinnipeetavat karistada nii kriminaalkorras kui ka distsiiplinaarkorras on keelatud.

Riigikohtu kriminaalkolleegium on oma 20.09.2002. a kohtuotsuses nr 3-1-1-88-02 leidnud, et kinnipeetava karistamine nii kriminaalkorras kui ka distsiiplinaarkorras on seadusevastane.

Harju Maakohtu 5. veebruari 2002. a otsusega tunnistati S.V. ja A.O. süüdi KrK § 177 järgi selles, et nad tarvitsid kinnipeetavatena Murru vanglas karistust kandes 10. augustil 2001.a ilma arsti ettekirjutuseta alkoholset jooki. Maakohus karistas S.V. kinnipeetavana alkoholi omandamise, hoidmise ja ilma arsti ettekirjutuseta tarvitamise eest 10 kuu vabadusekaotusega. A.O. karistas maakohus kinnipeetavana ilma arsti ettekirjutuseta alkoholi tarvitamise eest kaheksa kuu vabadusekaotusega.

S.V. ja A.O. esitasid maakohtu otsuse peale apellatsioonikaebuse, milles S.V. palus lugeda mõistetud karistus kaetuks varem mõistetud karistusega, kuna teda oli vangla direktor sama teo eest juba karistatud distsiiplinaarkorras 45- ööpäevase arestiga. Sedavõrd pikaks ajakvahemikuks kartserisse paigutamise näol on tegemist oma olemuselt vabadustvõtva karistusega, mis on lähedane kriminaalkaristusega.

Riigikohus jõudis selgusele, et olukorras kus seadus tunnistab kinnipeetava teatud käitumise kuriteoks (nt karistusseadustiku § 330 - *kinnipeetava, arestialuse ja vahistatu poolt alkohoolse joogi ning muu piiritust sisaldava aine valmistamine, omandamine, valdamine ja arsti ettekirjutuseta tarvitamine*), ei ole vangla õigustatud kohaldama kinnipeetavale vastavate kuriteokoosseisudega hõlmatud tegude eest distsiplinaarkaristust, mis oma raskuselt on võrreldav kriminaalkaristusega, kuna see välistaks sama teo eest isiku hilisema karistamise kriminaalkorras.

2.3. Distsiplinaarmenetlus kui haldusmenetlus

Kinnipeetavate distsiplinaarset mõjutamist reguleerib vangistusseadus ja vangla sisekorraeskiri. Vangistusseaduse § 1¹ lõikest 1 tuleneb, et vangistusseaduses ja selle alusel ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse sätteid, arvestades vangistusseaduse erisusi. Seega kuuluvad distsiplinaarmenetluse juures kohaldamisele kõik haldusmenetluse põhimõtted, mis ei ole vangistusseaduses teisiti reguleeritud.

Haldusmenetlus on üksikisikut puudutav otsustusprotsess haldusasutustes. Haldusasutusteks (haldusorganeiks) loetakse kõiki riigi täitevvõimu ja kohalike omavalitsuste asutusi, samuti avalik-õiguslikke juriidilisi isikuid ja avalikke ülesandeid täitvaid eraisikuid. Haldusmenetluse reeglid on olulised kõigile ametnikele ja avaliku sektori töötajatele, kellel on vähegi kokkupuudet asustevälistele isikutele suunatud otsuste tegemise või ettevalmistamisega. Haldusmenetluse hulka ei arvata parlamendi tegevust, kohtumenetlust ega kriminaal- ja väärteoasjade kohtuvälist menetlemist. (Aedmaa, Lopman, Parrest, Pilving, Vene 2004) Haldusmenetlust reguleeriv õigusakt on 2002. aastal jõustunud haldusmenetluse seadus.

2.4. Haldusmenetluse mõiste

Haldusmenetlus seadustiku § 2 lg 1 kohaselt on haldusmenetlus haldusorgani tegevus määruse või haldusakti andmisel, toimingu sooritamisel või halduslepingu sõlmimisel. Haldusmenetlus seadustiku § 8 lg 1 kohaselt on haldusorgan on seadusega, selle alusel antud määrusega või halduslepinguga avaliku halduse ülesandeid täitma volitatud asutus, kogu või isik. Haldusorganina mõistetakse seega haldusaparaadi struktuuriüksust, kellel on pädevus mingit haldusülesannet täita ja selle raames otsuseid teha, nt vangla on pädev haldusorgan läbi viima kinnipeetavate ja vanglaametnike suhtes haldusmenetlusi.

Haldusmenetlus ei ole aga mitte igasugune haldusasutuse tegevus, vaid üksnes see, mis on seotud määruste, haldusaktide, halduslepingute ja toimingutega. Haldusmenetluse seaduse § 51 lg 1 kohaselt on haldusakt haldusorgani poolt haldusülesannete täitmisel avalik-õiguslikus suhtes üksikjuhtumi reguleerimiseks antud, isiku õiguste või kohustuste tekitamisele, muutmisele või lõpetamisele suunatud korraldus, otsus, ettekirjutus, käskkiri või muu õigusakt.

Haldusaktiks on täitevvõimu iga õiguslik otsustus üksikjuhtumil: nt vanglaametniku antud haldusaktina on vaadeldav vangladirektori käskkiri kinnipeetavale distsiplinaar karistuse määramise kohta (vangistusseadus § 64) või vangla direktori keeldumine lühiajalise kokkusaamise lubamisest (vangistusseadus § 24), toiminguna aga kinnipeetava eluruumi ja isiklike asjade läbiotsimine vanglaametniku poolt (vangistusseadus § 68) (Aedmaa, Lopman, Parrest, Pilving, Vene 2004).

2.5. Haldusmenetluse läbiviimise põhimõtted

Haldusmenetluse põhimõtted on haldusmenetluse allikais sisalduvad põhimõtted, mis väljendavad haldusmenetluse üldist iseloomu ehk siis annavad teavet menetluse põhistruktuuri kohta. Haldusmenetluse peaesmärk on õiguste kaitsmine läbi erinevate menetlusreeglite.

Seadusliku aluse põhimõte (haldusmenetluse seadus § 3 lg 1)- haldusmenetlus võib piirata isiku põhiõigusi ja vabadusi ning tema muid subjektiivseid õigusi ainult seaduse alusel. Selle põhimõtte järgi on haldustegevus üksnes siis õiguspärane, kui õigusnormist tuleneb, et nii tohib toimida: seega kui on olemas seaduslik alus.

Proportsionaalsuse põhimõte (haldusmenetluse seadus § 3 lg 2)- halduse õigusakt ja toiming peab olema kohane, vajalik ning proportsionaalne seatud eesmärgi suhtes. Halduse tegevus peab soodustama seatud eesmärkide täitmist.

Kaalutusõigus e diskretsioon (haldusmenetluse seadus § 4)- haldusorganile on seadusega antud volitus kaaluda otsustuse tegemist või valida erinevate otsustuste vahel. Kaalutusõigust tuleb teostada seadustega kooskõlas volituste piiride, kaalutusõiguse eesmärgi ning õiguse üldpõhimõtetega, arvestades olulisi asjaolusid ning kaaludes põhjendatud huve. Nt. Kinnipeetav paneb toime distsipliinirikumise. Vangla on kohustatud karistuse määramise otsuses ära märkima kõik asjas tähtsust omavad asjaolud ja kaalutlused, millest otsuse langetamisel lähtuti.

Vormivabadus ja eesmärgipärasus (haldusmenetluse seadus § 5 lg 2)- haldusmenetlus tuleb läbi viia eesmärgipäraselt ja efektiivselt, samuti võimalikult lihtsalt ja kiirelt, vältides üleliigseid kulusi ja ebameeldivusi isikutele.

Uurimis põhimõte (haldusmenetluse seadus § 6)- haldusorgan on kohustatud välja selgitama menetletavas asjas olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma selleks tõendeid omal algatusel. Näide: Kui kinnipeetav paneb toime distsipliinirikumise on vanglal Haldusmenetluse seadustiku § 6 uurimis põhimõtte kohaselt kohustus välja selgitada asjas tähtsust omavad asjaolud ning need karistuse määramisel arvesse võtma.

Avalikkus ja andmekaitse (haldusmenetluse seadus § 7 lg 1)- haldusmenetlus on üldjuhul ametlik.

Objektiivsus (haldusmenetluse seadus § 10) - õigusriigi põhimõttest tulenevalt ei tohi otsustamisel osaleda isikud, kel võib menetluse tulemuste suhtes olla isiklik huvi või kes ei ole menetlusosaliste suhtes objektiivsed.

Oportuniteedi printsiip (otstarbekuse põhimõte)- õiguskaitseorganite võimalus lõpetada menetlus otstarbekuse kaalutlusel juhul kui isiku süü ei ole suur või kui puudub avalik menetlushuvi. Vangla direktoril on õigus oportuniteedi printsiibi kohaselt jätta

distsiplinaarkaristus määrata ka juhul, kui kinnipeetav on toime pannud distsipliinirikumise.

2.6. Menetluse algus

Haldusmenetlus võib alata kahel moel:

- haldusotsuse tegemisest huvitatud isiku taotlusel;
- asutuse initsiatiivil- menetluse algushetkeks loetakse esimest menetlustoimingut, enamasti on selleks puudutatud isikute teavitamine menetluse algamisest.

Taotluse esitamine on tavaline seal, kus isik soovib riigilt saada mingit hüve või soodustust, nt ametnikuna teenistusse võtmist, kauplemisluba aga ka kinnipeetava poolt vaide esitamine, kui kinnipeetav leiab, et haldusaktiga või haldusmenetluse käigus on rikutud tema õigusi. Asutuse initsiatiiv on reeglits seal, kus menetluse eesmärgiks on isikule kohustuste või keeldude pealepanek, seniste õiguste piiramine, sanktsioneerimine või sunni kasutamine (koormavad otsused)- nt ametniku karistamine distsiplinaarkorras, korrariikkuja suhtes jõu tarvitamine politsei poolt. (Aedmaa, Lopman, Parrest, Pilving, Vene 2004:27)

Haldusmenetluses on haldusorganil võimalik tuvastada õiguserikkumise toimepanemise fakt iseseisvalt, ilma et sellele peaks eelnema kuriteo- või väärteomenetluse tulemusena tehtud otsus, millega isiku teole on antud karistusõiguslik hinnang. Mõnikord võib haldusmenetluse algatamise kohustuslikuks eeltingimuseks olla kriminaal- või väärteomenetluse algatamine. (Aedmaa, Lopman, Parrest, Pilving, Vene 2004:201)

3. HALDUSMENETLUSE JA KRIMINAALMENETLUSE KOKKUPUUTEPUNKTID

Kriminaalmenetlus kui riigi sunnivõimu rakendamise vahend peab olema kujundatud viisil, mis ühest küljest tagaks võimalikult tulemusrikka kuritegevuse vastase võitluse (õigusrikkumiste avastamise, tõkestamise ja ärahoidmise), teisest küljest aga austaks menetlusaluste ja menetlusega kokku puutuvate isikute põhiõigusi.

Põhiseaduse §11 lg 2 kohaselt peavad isiku õiguste ja vabaduste piirangud olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratud õiguste ja vabaduste olemust. Taolist menetlust on hakatud nimetama sõnaga „tõhus” menetlus. Menetlus peab olema kujundatud viisil, mille puhul on võimalik isikute õigusi kõige vähem piiraval viisil saavutada kuritegevuse vastases võitluses maksimaalne tulemus. Seejuures peab olema tõhus nii kohtueelne kui ka kohtumenetlus.

Kriminaalmenetluse käigus piiratakse eeskätt menetlusaluse isiku õigusi. Seetõttu on talle ka põhiseaduses otseselt ette nähtud mitmed garantiid, näiteks süütuse presumptsioon ning enda ja oma lähedaste vastu tunnistamise kohustuse keeld (põhiseaduse § 22 lg 1 ja 3), *ne bis in idem* põhimõtte ehk teistkordse karistamise keeld (põhiseaduse § 23 lg 3), mitmed õigused kohtumenetluses, sh õigus edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule (põhiseaduse § 24).

Olukord kus isikule ei ole tema õiguste riive puhul tagatud kohast menetlust, on vastuolus põhiseaduse § 14, mis sätestab isiku põhiõiguse korraldusele ja menetlusele. Seadusandja peab tagama isikule õiglase menetluse, mille käigus on tal piisavad võimalused oma õiguste kaitseks. Kehtivas õiguses on üldine administratsiooni kontroll allutatud halduskohtutele. Alates 1. jaanuarist 2001. a jõustunud halduskohtute reformi tulemusena on Eestis üldkohtutest eristuv halduskohtusüsteem, mille pädevusse kuulub teiste ülesannete kõrval haldusaktide ja toimingute peale esitatud kaebuste ja protestide läbivaatamine (Sootak, Pikamäe 2001:174).

Seega kuulub halduskohtu kompetentsi nii vangla kui ka politsei tegevuse kontroll.

Kui kriminaalmenetluse käigus tõendite kogumisel on rikutud menetlusosalise põhiseadusest tulenevaid õigusi ja vabadusi on menetlusosalisel õigus esitada kaebus uurimisasutuse menetlustoimingu peale (kriminaalmenetluse seadustiku § 228 lg1). Kriminaalmenetluse seadustiku § 229 lg 3 näeb ette kohustuse selgitada kaebajale tähtaegu ja korda, kuidas esitada kaebus maa- või linnakohtule. Erapoolik uurija kõrvaldatakse menetlusest kas distsiplinaarmenetluse kaudu, prokuröri korralduse alusel või taandamismenetluses kriminaalmenetluse seadustiku § 59 lg 1 alusel.

Kinnipidamisasutustes viibivatel isikutel on õigus esitada kaebusi, kui kinnipidamise käigus on rikutud nende põhiseadusest tulenevaid õigusi ja vabadusi. Kui kinnipeetav leiab, et tema õigusi või vabadusi on haldusaktiga (vangla direktori käskkiri kinnipeetavale distsiplinaarkaristuse määramise kohta) või haldusmenetluse (kinnipeetava suhtes distsiplinaarmenetluse läbiviimine) käigus piiratud, esitada vaie vangla tegevuse peale. Vaide esitamise reeglid on sätestatud haldusmenetluse seaduses (5. peatükk). Haldusmenetluse seadusega on tagatud kinnipeetud isikute parem kaebeõigus, sest piisavalt täpselt on määratletud nii ametnike kui ka kinni peetud isikute käitumine.

Haldusmenetluses valitseb sarnaselt kriminaalmenetlusega uurimisprintsip, mille eesmärk on objektiivse tõe väljaselgitamine. Halduskohtumenetluse tulemusena võib halduskohus otsusega jätta kaebus rahuldamata, tühistada õigusvastase haldusakti või toimingut. (Sootak, Pikamäe 2001:175)

Tartu Vangla kinnipeetav P.T. esitas Tartu Halduskohtule kaebuse Tartu Vangla direktori 01.11.2005 käskkirja nr 1-4/1455-1 tühistamiseks (Tartu Ringkonnakohtu 28.06.2006. a otsus haldusasjas number 3-05-1043).

Kaebuse kohaselt nähtub Tartu Vangla direktori käskkirjast 1-4/1455-1, et P.T. pani toime distsipliinirikumise, mis väljendus selles, et 18.10.2005 eeluuritavate hoone 8. sektsiooni koridoris kamber nr 2137 ukse juures ei täitnud vangla sisekorra eeskirja, kakeldes kaaskinnipeetava V.R-ga. Käskkiri on väljaantud põhjendamatult, kuna ta ei löönud kaaskinnipeetavat. Kaaskinnipeetav lõi kaebajat ja tekitas talle kehavigastusi ja hoopis kaebaja

on selles asjas kannatanu. Valvurid pidasid kaebaja peksmist ekslikult kakluseks. Julgeolekutöötajad veensid kaebajat mitte kirjutama avaldust algatamaks kriminaalasja V.R. suhtes.

01.11.2005 Tartu Vangla direktori käskkirjaga nr 1-4/1455 määrati P.T. karistuseks 45 ööpäeva kartserit.

Tartu Halduskohus jättis 1.veebruari 2006 otsusega P.T. kaebuse rahuldamata.

P.T. esitas Tartu Ringkonnakohtusse apellatsioonikaebuse Tartu Halduskohtu 1. veebruari 2006 otsuse tühistamist ning uue otsuse tegemist, millega kaebus rahuldada.

Ringkonnakohus leidis, et apellatsioonikaebus tuleb rahuldada. Tartu Halduskohtu 1. veebruari 2006 otsus, millega jäeti P.T. kaebus rahuldamata, tuleb tühistada ning ringkonnakohus teeb asjas uue otsuse, millega rahuldab P.T. kaebuse ja tühistab Tartu Vangla direktori 01.11.2005 käskkirja nr 1-4/1455-1.

Haldusmenetluse seaduse § 54 kohaselt on haldusakt õiguspärane, kui ta on antud pädeva haldusorgani poolt andmise hetkel kehtiva õiguse alusel ja sellega kooskõlas, proportsionaalne, kaalutlusvigadeta ning vastab vorminõudele. Vaidlustatud käskkirjaga karistati apellanti kartserisse paigutamise ja 45 ööpäevaks ning seejuures arvestati karistamisel sellega, et apellandil on kehtivaid distsiplinaarkaristusi ning ta ei ole asunud paranemise teele. Halduskohtule esitatud vastuses on vangla esitanud täiendavad põhjendused P.T. karistamise kohta kartserisse paigutamise ja 45 ööpäevaks, s.o ülemmääras. Nimetatud põhjenduse kohaselt on tegemist nii isikuvastase kui ka avaliku korra vastase ründega. Apellant sisenes kaaskinnipeetava kambrisse viimase tahte vastaselt ning keeldus sealt lahkumast ning lõi kaaskinnipeetavat. Seega pani apellant toime nii kuriteo tunnustega teo (karistusseadustiku §-des 121) kui ka väärteo tunnustega teo (karistusseadustiku § 267). Samuti märgitakse põhjendustes, et apellant ei soovinud kriminaalasja algatamist.

Ringkonnakohus leiab, et eelmärgitud põhjendused ei ole seadusega kooskõlas ja sellest tulenevalt ei ole vaidlustatud käskkiri õiguspärane. Kehtiva kriminaalmenetluse seadustiku

(kehtib alates 01.07.2004. a) kohaselt ei sõltu kriminaalmenetluse alustamine kehalise väärkohtlemise korral kannatanu avaldusest (erinevalt kuni 01.07.2004. a kehtinud kriminaalmenetluse koodeksis sätestatust) ning kui vangla leidis, et kinnipeetavate tegudes esinevad kuriteo tunnused, tuli ka vanglal vastav teade uurimisasutusele või prokuratuurile esitada. Asjaolul, kas apellant soovis kriminaalasja alustamist või mitte, ei ole kehtiva kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt tähendust. Kui vangla aga soovis karistada isikut distsiplinaarkorras ning kuriteo teadet mitte esitada, ei saa asjaoluga, et apellandi teos esines kuriteotunnustega tegu, põhistada apellandi karistamist kartserisse paigutamise ülemmääras.

Kinnipeetavad kasutavad sageli neile seadustega tagatud õigust esitada õiguskantslerile kaebusi kinnipidamistingimuste kohta.

Õiguskantsler on põhiseaduse kohaselt sõltumatu põhiseaduslik institutsioon ja igaühel on õigus pöörduda tema poole seaduse või mõne muu õigustloova akti põhiseadusele ja seadusele vastavuse kontrollimiseks (põhiseadus § 139). Mitmes kaebuses õiguskantslerile on kinnipeetavad märkinud, et neilt nõutakse uriini- või vereproovi andmist narko- või alkoholijoobe tuvastamiseks ning sellest keeldumise korral määratakse distsiplinaarkaristus.

Õiguskantsleri poole pöördus avaldusega kinnipeetav, kes ei olnud nõus temalt võetud uriiniproovi võtmisega (asi nr7-4/59).

Ämari Vanglas karistust kandev avaldaja viidi vangla meditsiinosakonda, kus teda kohustati andma uriiniproov. Avaldaja keeldus uriini narkotestiks andmast, mille vangla direktor kvalifitseeris vangistusseaduse § 67 lg 1 (*kinnipeetav on kohustatud täitma vangla sisekorraeeskirju ja alluma vanglaametnike seaduslikele korraldustele*) nõuete rikkumisena ning määras 31. detsembri 2003. a käskkirjaga vangistusseaduse § 64 lg 4 alusel distsiplinaarkaristuse 45 ööpäevaks kartserisse paigutamise näol.

Selle peale esitas avaldaja õiguskantslerile kaebuse leides, et tema suhtes rakendatud abinõud on seadusevastased. Oma kaebuses väidab kinnipeetav, et ta viidi ilma igasuguse põhjuseta vangla meditsiinosakonda, kus teda kästi naisarsti ja kahe valvuri juuresolekul urineerida

uriiniproovi saamiseks. Kinnipeetava väitel oleks ta olnud nõus uriiniproovi andma siis, kui selle toimingu tegemisel oleks kinni peetud tema õigustest.

Antud juhul on põhiküsimus see, kas uriiniproovi andmisest keeldumist saab käsitleda vanglaametniku seadusliku korralduse mittetäitmisena, mille eest võib vangla direktor vangistusseaduse § 63 ja § 64 alusel määrata kinnipeetavale distsiplinaarkaristuse.

Õiguskantsleri seisukoht selles küsimuses on järgmine: kuna karistusseadustiku § 331 kohaselt on kinnipeetava poolt narkootilise aine arsti ettekirjutiseta tarvitamine süütegu, tuleb kinnipeetava narkojoobes viibimise kahtluse korral alustada menetlust kriminaalmenetluse normide alusel, mis võimaldab võtta võrdlusmaterjali sundkorras ning määrata ekspertiisi narkootilise aine tarvitamise tuvastamiseks. Sama kehtib karistusseadustiku § 330 kirjeldatud asjaoludel, kui kinnipeetavat kahtlustatakse alkoholi tarvitamises.

Kuna süüteo toimepanemise asjaolusid saab välja selgitada üksnes kriminaalmenetluse korras, on halduslikud meetmed kinnipeetava suhtes, keda kahtlustatakse narkootilise aine ilma arsti loata tarvitamises, sobimatud. Seega oleks tulnud kaebuses kirjeldatud asjaoludel alustada kinnipeetava suhtes kriminaalmenetlust ning võrdlusproovi võtmisel pidanuks juhinduma kriminaalmenetluse, mitte haldusmenetluse eeskirjadest.

Seega ei olnud Ämari Vangla direktoril seaduslikku alust karistada kinnipeetavat narkotestist keeldumise eest distsiplinaarkaristusega 45 ööpäevaks kartserisse paigutamiseiga.

II UURIMUSPROBLEEMI ASETUS JA METOODIKA

Lõputöö eesmärk on välja selgitada, millised on vangla kohustused, kui kinnipeetava poolt pannakse toime õigusvastane tegu, mille koosseis vastab kuriteo koosseisule. Lõputöö ülesanne on välja selgitada kas vanglal on õigus karistada kinnipeetavaid distsiplinaarkorras tegude eest, millel on kuriteo tunnused. Eesmärgi saavutamiseks uurib autor antud valdkonda reguleerivaid õigusakte ja vastavas valdkonnas eelnevalt tehtud kohtuotsuseid; samuti analüüsib autor enda poolt läbi viidud uurimuse tulemusi.

Uuringus otsin vastuseid järgmistele küsimustele:

- 1) kas vangla on õigustatud karistama kinnipeetavat distsiplinaarkorras teo eest, millel on kuriteokoosseisu tunnused?
- 2) millised on vangla kohustused, kui kinnipeetava poolt pannakse toime õigusvastane tegu, mis vastab kuriteo tunnustele?
- 3) millistel põhjustel vangla kohaldab praktikas distsiplinaarkaristusi õigusvastaste tegude eest, millel on kuriteo tunnused?

Lõputöös esitati järgmine hüpotees: Harku Vangla algatab distsiplinaarmenetluse olukorras, kus õigusvastane tegu vastab kuriteo tunnustele ja tuleks alustada kriminaalmenetlust.

Käesoleva töö eesmärgi täitmiseks ja hüpoteesi lahendamiseks kasutatakse kvalitatiivset analüüsi, mis teostatakse Harku Vangla kinnipeetavate suhtes läbiviidud distsiplinaarmenetluse materjalidega, mille teo koosseis vastab kuriteo koosseisule. Distsiplinaarkaristuse määramise käskkirjade analüüsi valis lõputöö autor põhjusel, kuna nimetatud käskkirjades on kajastatud kinnipeetava poolt toime pandud distsiplinaarsüütegu ja selle eest määratud karistus ja karistuse määramise alus, ehk siis, millist õigusnormi kinnipeetav rikkus. Distsiplinaarkaristuse määramise käskkirjade analüüsist selgub, millisele karistuseseadustiku paragrahvi koosseisule vastab kinnipeetava poolt toime pandud õigusvastane tegu.

Lõputöö autor valis töös kasutatavad seitse distsiplinaarkaristuse määramise käskkirja režiimirikkumiste žurnalist, valides välja need rikkumised, kus töö autor arvas, et esineb

kuriteo koosseis. Töös kasutatavad distsiplinaarkaristuse määramise käskkirjad on koostatud aastatel 2004-2007. Samuti viis autor läbi uurimustulemuste toetamiseks süvaintervjuu Harku Vangla vangistusosakonna juhatajaga. Harku Vangla on andnud loa lõputöö autorile töös kasutada distsiplinaarmenetluse käskkirju. Autor kasutas käesoleva lõputöö eesmärgi täitmiseks ja hüpoteesi lahendamiseks kvalitatiivset dokumentide (distsiplinaarkaristuse määramise käskkirjade) analüüsi. Uurimuses kasutati seitset distsiplinaarmenetluse käskkirja. Kuus käskkirja on koostatud Harku Vanglas ja üks käskkiri Tartu Vanglas Harku Vangla kinnipeetavale. Uurimuses analüüsitavad distsiplinaarkaristuse määramise käskkirjad on mõistetud naiskinnipeetavatele.

III UURIMISANDMETE ESITAMINE JA ANALÜÜS

Uurimuse aluseks on Harku Vangla kinnipeetavatele distsiplinaarkaristuse määramise käskkirjad. Töös kasutatud distsiplinaarkaristuse määramise käskkirjade valik toimus kahes osas. Esimene valik tehti režiimirikkumise žurnaali põhjal. Režiimirikkumise žurnalis on kajastatud kõik vanglas toimepandud distsipliinirikumised. Uurimuses kasutatakse seitset käskkirja, milles lõputöö autor arvab, et kinnipeetavate distsiplinaarsüütegudes esinevad kuriteo tunnused. Samuti tuvastab autor, milliste karistusseadustiku paragrahvidega eelpool kirjeldatud distsiplinaarsüüteod kattuvad. Käskkirjad on koostatud aastatel 2004-2007.

3.1. Kinnipeetavatele distsiplinaarkaristuse määramise käskkirjad

1. Tartu Vangla direktori 29.12.2005. a käskkirja nr 1-4/1736 alusel karistati kinnipeetavat X 10 ööpäeva kartseriga selle eest, et lõi kinnipeetav Y näkku. Verise näoga kinnipeetav Y avastas kambrisse sisenenud vanglaametnik.

Antud tegu saaks kvalifitseerida karistusseadustik § 121 järgi, mille kohaselt pani kinnipeetav X Kinnipeetav X võis Y-t näkku toime kuriteo, mille koosseis vastab kehalise väärkohtlemise tunnustele. Kehalise väärkohtlemise alla kuulub löömine, peksmine ja muu tegevus, mis võib tekitada valu. Antud tegu saaks kvalifitseerida karistusseadustik § 121 järgi, mille kohaselt pani kinnipeetav X Näkku löömine on igal juhul valu tekitav ja seda tehes võis kinnipeetav X toime panna karistusseadustik § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo, s.o. inimese tervise kahjustamise löömisega.

Antud juhtumi puhul alustas Tartu Vangla distsiplinaarmenetluse ja karistas kinnipeetavat 10 ööpäeva kartseriga. Tartu Vangla põhjendas (vastav viide oli distsiplinaarmenetluse alustamise protokollis) kriminaalmenetluse mitte alustamist sellega, et kinnipeetav Y, keda löödi, kriminaalmenetluse alustamist ei soovinud. Tartu Vangla pidas õigemaks kinnipeetavat

distsiplinaarkorras karistada rangema määra järgi, kuna selline karistus täidab oma eesmärgi efektiivsemalt. Asjaolul, kas kinnipeetav soovib kriminaalasja alustamist või mitte, ei oma kehtiva kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt tähendust. Kui kinnipeetavate tegudes esinevad kuriteo tunnused, tuleb vanglal vastav teade uurimisasutusele või prokuratuurile edastada. Seda tehes käitus Tartu Vangla kinnipeetavat distsiplinaarkorras karistades ja kriminaalmenetlust mitte alustades õigusvastaselt, kuna kriminaalmenetluse seadustiku § 6 kohaselt on uurimisasutusel kuriteo asjaolude ilmnemisel kohustus alustada kriminaalmenetlust, kui puuduvad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud.

2. Harku Vangla direktori 20.02.2007. a käskkirja nr 5-1/11 alusel karistati kinnipeetavat X 10 ööpäeva kartseriga, kuna kasutas eluosakonnas tekkinud tüli käigus kinnipeetav Y suhtes füüsilist vägivalda, hammustades Y käest, samuti lõi X teda näkku ning kägistas.

Antud tegu saaks kvalifitseerida karistusseadustiku § 121 järgi (kehaline väärkohtlemine). Kehalise väärkohtlemise alla kuulub teise inimese tervise kahjustamine, löömine, peksmine või valu tekitamine. Tervise kahjustamine on iga tegu, mis võib põhjustada kehalise tervisekahjustuse ja kas tagajärg tegelikult saabub või mitte, ei oma tähtsust. Oluline on, et tegu oma iseloomult oleks selline, mis suudab tekitada kehalise tervisekahjustuse, s.o inimorganismi koe või elundi terviklikkuse rikutuse või nende toime häire. Kinnipeetav X võis toime panna kuriteo, mille koosseis vastab karistusseadustiku § 121 tunnustele.

3. Harku Vangla direktori 19.12.2004. a käskkirja nr 5-1/22 alusel karistati kinnipeetavat X 30 ööpäeva kartseriga põhjusel kuna keeldus andmast uriiniproovi narkotesti jaoks.

Karistusseadustiku § 331 kohaselt loetakse kinnipeetava poolt narkootilise ja psühhotroopse aine valmistamine, omandamine, valdamine ja arsti ettekirjutuseta tarvitamine kuriteoks. Sundkorras saab uriini- ja vereproovi võtta ainult kriminaalmenetluses. Seega, kui vanglaametnikel on põhjendatud kuriteo kahtlus, et kinnipeetav valdab või on valmistanud, omandanud või tarvitanud alkohoolset jooki või narkootilist või psühhotroopset ainet, siis tuleb alustada kriminaalmenetlust ning uurimistoimingud teha vastavalt kriminaalmenetluses ettenähtud korrale. Kriminaalmenetluse mittealustamise korral uriini- ja vereproovi sunniviisiliselt võtta ei või.

4. Harku Vangla direktori 09.10.2006. a käskkirja nr 5-1/82 alusel karistati kinnipeetavat X 20 ööpäeva kartseriga kuna kasutas teda korrale kutsunud vanglaametnike suhtes füüsilist vastupanu. Ründas vanglaametnik Y-t, hammustades teda käest ning lüües vanemvalvur Z-i vastu huult.

Antud tegu saaks kvalifitseerida karistusseadustiku § 274 järgi, s.o vägivald võimuesindaja vastu. Vanglaametnik on vangistusseaduse § 110 ja karistusseadustiku § 288 kohaselt ametiisik, kelle töö sisuks on vabaduskaotusliku karistuse ja eelvangistuse täideviimine eesmärgiga suunata kinnipeetav õiguskuulekale käitumisele, õiguskorra kaitsmine, julgeoleku tagamine vanglas ja eeluurimise teostamine vanglas toimepandud kuritegudes, samuti sellealase tegevuse juhtimine.

Vangistusseaduse § 67 kohaselt on kinnipeetav kohustatud vanglas täitma vangla sisekorraeeskirju ja alluma vanglaametnike seaduslikele korralustele ja mitte takistama vanglaametnike kohustuste täitmist. Vägivalla all tuleb mõelda vägivalla tegusid karistusseadustiku § 120-122 mõttes. Oluline ei ole kas süüdlasel õnnestub ametiisiku ametikohustuste täitmist takistada või mitte. Vägivald peab olema seotud võimuesindaja ametikohustuste täitmisega ja ametikohustuste täitmine peab olema seaduslik, st teostatud oma pädevuse piires ja õigusaktides ettenähtud korras.

Seega kinnipeetav X, kes hammustas ja lõi teda korrale kutsunud vanglaametnikke, kes täitsid oma tööülesandeid, võis toime panna kuriteo, mis on kvalifitseeritav karistusseadustiku § 274 järgi.

5. Harku Vangla direktori 12.01.2006. a käskkirja nr 5-1/12 alusel karistati kinnipeetavat X 25 ööpäeva kartseriga kuna ründas vanglaametnikku, kes keelas korduvalt kinnipeetaval X sööklast toiduaineid välja viia. Rünne väljendus selles, et kinnipeetav tõukas ja lõi vanglaametnikku käe- ja näo piirkonda. Füüsiline kontakt toimus, kehalisi vägastusi ei olnud).

Antud tegu saaks kvalifitseerida karistusseadustiku § 274 järgi, mis käsitleb vägivald võimuesindaja suhtes. Vanglaametnik on vangistusseaduse § 110 ja karistusseadustiku § 288 kohaselt ametiisik. Vägivalla all tuleb mõelda vägivalla tegusid karistusseadustiku § 120-122

mõttes. Oluline ei ole kas süüdlasel õnnestub ametiisiku ametikohustuste täitmist takistada või mitte. Vägivald peab olema seotud võimuesindaja ametikohustuste täitmisega ja ametikohustuste täitmine peab olema seaduslik, st teostatud oma pädevuse piires ja õigusaktides ettenähtud korras. Vangistusseaduse § 67 kohaselt on kinnipeetav julgeoleku tagamiseks vanglas kohustatud täitma vangla sisekorraeeskirju ja alluma vanglaametnike seaduslikele korraldustele ja mitte takistama vanglaametnike kohustuste täitmist. Samuti on vangistusseaduse § 68 kohaselt vanglaametnikul õigus teostada kinnipeetava läbiotsimist keelatud esemete ja ainete leidmiseks. Antud juhul kinnipeetav X tarvitas vägivalda vanglaametniku suhtes, kes täitis oma tööülesandeid (takistas vägivalda kasutades enda läbiotsimist vanglaametniku poolt leidmaks keelatud esemeid ja aineid) ja seega võis ta toime panna vägivald teo avalikku korda kaitsva isiku suhtes seoses tema ametikohustuste täitmisega, st karistusseadustiku § 274 järgi kvalifitseeritava kuriteo.

Eelpool mainitud juhtumi puhul alustati distsiplinaamenetlust ja kinnipeetavat karistati 25 ööpäeva kartseriga.

Järgmisena toon näite, kus vangla alustas kriminaalmenetluse kinnipeetava suhtes, kes kasutas füüsilist vägivalda vanglaametnike vastu. Tegemist on Harju Maakohtu 22.02.2006.a otsusega nr 1-06-628.

Kinnipeetav X, kes viibis Harku Vanglas, kasutas vägivalda ametikohustusi täitnud vanglaametnik Y suhtes, kes oli koos vanglaametnik Z-ga kinnipeetavat X ümber paigutamas ühest kambrit teise. Kinnipeetav X, kes keeldus minemast teise kambrisse, kriimustas vanglaametnik Y-i parema käe rannet ja põhjustas talle valutunnet.

Sellega pani kinnipeetav X toime karistusseadustiku § 274 lg 1 järgi kvalifitseeritava kuriteo, s.o vägivald võimuesindaja suhtes, kes oli oma ametikohustuste täitmisel. Samuti kinnipeetav X solvas oma käitumisega vanglaametnik Y-t seoses tema ametikohustuste täitmisega. Solvamine seisnes võimuesindaja peale sülitamises. Sellega pani kinnipeetav X toime karistusseadustiku § 275 järgi kvalifitseeritava kuriteo, s.o. võimuesindaja solvamine tema

ametikoostuste täitmisega. Kinnipeetav X tunnistati süüdi karistusseadustiku § 274 lg 1 järgi (karistuseks 9 kuud) ning karistusseadustiku § 275 järgi (karistuseks 3 kuud) vangistust.

6. Harku Vangla direktori 19.07.2006. a käskkirja nr 5-1/65 alusel karistati kinnipeetavat X 5 ööpäeva kartseriga, kuna tema viibides lukustatud kambris, söömas ebatsensuursete sõnadega ja ähvardas vanglaametnikku vägivallaga (kui sa kirjutad ettekandesse, et keeldusin seletuskirja kirjutamast, siis löön su pea maha).

Antud tegu saaks kvalifitseerida karistusseadustiku § 120 järgi s.o ähvardamine. Karistusseadustiku § 120 kohaselt loetakse ähvardamine kuriteoks, mille eest on võimalik süüdlast karistada rahalise karistusega või kuni üheaastase vangistusega. Ähvardamine moodustab kuriteo koosseisu üksnes siis, kui ähvarduse sisu on tapmine, tervisekahjustuse tekitamine või vara rikkumine või hävitamine.

Ähvardamiseks saab lugeda ka isiku väite:”kui sa kirjutad ettekandesse, et keeldusin seletuskirja kirjutamast, siis löön su pea maha”. Ähvardamine peab olema veenev, st kannatanul peab olema alust karta ähvarduse täideviimist. Antud juhul võib ähvardust tõsiselt võtta, kuna selleks annab põhjust kinnipeetava X varasem käitumine (isik kannab vangistuslikku karistust karistusseadustiku § 118 eest). Vangistusseaduse § 67 kohaselt on kinnipeetav julgeoleku tagamiseks vanglas kohustatud täitma vangla sisekorraeeskirju ja alluma vanglaametnike seaduslikele korraldustele ja mitte takistama vanglaametnike kohustuste täitmist. Vanglaametnikega suheldes peab kinnipeetav olema viisakas ja täitma nende poolt antud seaduslike korraldusi ja vanglaametniku ähvardamine vägivallaga läheb vastuollu ühiskonnas kehtivate heade kommete, tavade ja normidega kindlaks tunnistatud reeglistike vastu. Seega võis kinnipeetav X vanglaametnikul pea maha löömise ähvardamisega toime panna kuriteo, mille koosseis vastab karistusseadustiku § 120 tunnustele.

7. Harku Vangla direktori 11.10.2006. a käskkirja nr 5-1/76 alusel karistati kinnipeetavat X 30 ööpäeva kartseriga kuna pani toime distsipliinirikumise, mis väljendus selles, et vanglaametnikega suheldes kasutas solvavaid ja ebatsensuurseid väljendeid ning kasutas vanglaametnike suhtes füüsilist vastupanu ning tekitas sellega vanglaametnikule vigastusi (sinikad ja marrastused).

Antud tegu saaks kvalifitseerida karistusseadustiku § 274 järgi, mis käsitleb vägivalda võimuesindaja suhtes. Vanglaametnik on vangistusseaduse § 110 ja karistusseadustiku § 288 kohaselt ametiisik. Vägivalda all tuleb mõelda vägivalda tegusid karistusseadustiku § 120-122 mõttes. Oluline ei ole kas süüdlasel õnnestub ametiisiku ametikohustuste täitmist takistada või mitte. Vägivald peab olema seotud võimuesindaja ametikohustuste täitmisega ja ametikohustuste täitmine peab olema seaduslik, st teostatud oma pädevuse piires ja õigusaktides ettenähtud korras. Vangistusseaduse § 67 kohaselt on kinnipeetav julgeoleku tagamiseks vanglas kohustatud täitma vangla sisekorraeeskirju ja alluma vanglaametnike seaduslikele korraldustele ja mitte takistama vanglaametnike kohustuste täitmist. Samuti on vangistusseaduse § 68 kohaselt vanglaametnikul õigus teostada kinnipeetava läbiotsimist keelatud esemete ja ainete leidmiseks. Antud juhul kinnipeetav X tarvitas füüsilist vägivalda vanglaametnike suhtes, kes täitsid oma tööülesandeid. Seega võis kinnipeetav X pani toime vägivalda teo avalikku korda kaitsvate isikute suhtes seoses nende ametikohustuste täitmisega, st võis toime panna karistusseadustiku § 274 järgi kvalifitseeritava kuriteo.

3.2. Süvaintervjuu distsiplinaarmenetluse alustamise põhjuste väljaselgitamiseks

Selleks, et välja selgitada põhjused, miks Harku Vangla on praktikas kohaldanud kuriteo tunnustega tegude eest distsiplinaarkaristusi ja jätnud kriminaalmenetluse alustamata, viis lõputöö autor uurimisandmete kinnitamiseks läbi intervjuu sama vangla vangistusosakonna juhatajaga.

Kehtiva seaduse kohaselt on vanglatel kohustus alustada kriminaalmenetlust ja teostada esmased menetlustoimingud, kui kinnipeetava teos esinevad kuriteo tunnused. Praktika on näidanud, et teatud juhtudel aga määravad vanglad kuritegude eest distsiplinaarkaristusi. Seda tehes läheb vangla tegevus vastuollu kriminaalmenetluse seadustiku § 6- ga jättes kriminaalmenetluse alustamata ja karistusseadustikuga, sest käsitleb distsiplinaarsüütegudena tegusid, mis karistusseadustiku kohaselt on tunnustatud kuritegudeks.

Vastavalt üldisele karistusõiguse teooriale tuleb isikut karistada vahetult peale kuriteo toimepanemist, hilisem karistus ei täida enam eesmärki (mida kiiremini kohaldatakse isikule karistust seda mõjusam see on) kuid antud juhul võib kriminaalmenetlus venida ja sageli kriminaalasi lõpetatakse. Kõik sõltub asjaoludest ning sellest lähtuvalt tekib oht, et õigusrikkumise toimepannud kinnipeetav jääb üldse ilma karistuseta kuna möödunud on ka distsiplinaarkaristuse määramise tähtaeg. Vangla on seisukohal, et teatud juhtudel ei ole otstarbekas alustada kriminaalmenetlust põhjusel kuna distsiplinaarkaristuse määramine täidab karistuse eesmärki efektiivsemalt. Distsiplinaarkaristused, mida kinnipeetavale võib kohaldada on järgmised: noomitus, ühe lühi- või pikaajalise kokkusaamise keelamine, töölt eemaldamine kuni üheks kuuks ja kartserisse paigutamine kuni 45 ööpäevaks. Distsiplinaarkaristuse määramine rangeima määra järgi ehk siis kartserisse paigutamisel võib vangla piirata kinnipeetava õppimist, töötamist, sisseostude tegemist, vanglavälist suhtlemist jne ja samas puudub kinnipeetaval võimalus suhelda teiste kinnipeetavatega. Kehtiva distsiplinaarkaristuse (kehtib üks aasta) olemasolu võib olla põhjuseks, miks kinnipeetavat ei lubata nt lühiajalisele väljasõidule, õppima ja töötama väljaspool vanglat jne. Distsiplinaarkaristuse määramine võib edaspidi motiveerida kinnipeetavat õiguskuulekale käitumisele kuna selle tagajärjel võib ta ilma jääda mitmetest soodustustest. Sageli on õigusrikkumiste näol tegemist vähetähtsate kuritegudega (kaklused, löömised, tõukamised ehk siis kinnipeetavate omavahelised olmetülid) kus kinnipeetavate seletused õigusrikkumise toimepanemisel on vastuolulised ja puuduvad ka usaldusväärsed tunnistajad (vanglaametnikud), mille tõttu on raske tuvastada, kes konflikti alustas. Enamasti ei soovi ka kannatanud (kinnipeetavad ega ka vanglaametnikud) kriminaalmenetluse alustamist, mis aga seaduse kohaselt ei ole määrav.

Kinnipeetavale karistuse määramisel peab vangla alati põhjendama, miks ta näeb proportsionaalse vahendina just konkreetselt määratud karistust. Samas arvestab vangla iga õigusrikkumise toimepannud isikule karistuse määramisel tema eelnevat käitumist, rikkumise raskust ja olemust ning selle põhjal otsustatakse, millist karistust on kõige otstarbekam ja efektiivsem kohaldada.

IV KOKKUVÕTE UURIMUSTULEMUSTEST JA VÕIMALIKUD LAHENDUSED

Lähtudes lõputöö teoreetilisest osast ja uuringu tulemusest jõudis töö autor järeldusele, et: Harku Vangla on kohaldanud kinnipeetavatele distsiplinaarkaristusi õigusvastaste tegude eest, millel esinevad kuriteo tunnused ja tuleks alustada kriminaalmenetlust. Seda tehes läheb vangla tegevus aga vastuollu kriminaalmenetluse seadustikuga jättes kriminaalmenetluse alustamata ja karistusseadustikuga, kuna käsitleb distsiplinaarsüütegudena tegusid, mis karistusseadustiku kohaselt on tunnistanud kuritegudeks.

Uurimuse tulemusena selgusid ka põhjused, miks vangla praktikas kohaldab kuritegude eest kriminaalkaristusi. Peamised põhjused, miks Harku Vangla on karistanud kinnipeetavaid distsiplinaarkorras tegude eest, millel on kuriteo tunnused on järgmised:

- 1) kuriteo toimepannud isikut tuleb karistada vahetult peale kuriteo toimepanemist, hilisem karistus ei täida enam eesmärki (mida kiiremini kohaldatakse isikule karistust seda mõjusam see on) kuid antud juhul võib kriminaalmenetlus venida ja sageli kriminaalasi hoopis lõpetatakse;
- 2) kannatanud (kinnipeetavad kui ka vanglaametnikud) ei ole soovinud kriminaalmenetluse alustamist;
- 3) tegemist on vähetähtsate kuritegudega (kaklused, löömised, tõukamised) kus kinnipeetavate seletused õigusrikkumise toimepanemisel on vastuolulised ja puuduvad ka usaldusväärsed tunnistajad (vanglaametnikud), mille tõttu on raske tuvastada, kes tegelikult konflikti alustas;
- 4) kuritegude eest mõistatav karistus ei motiveeri kinnipeetavat hoiduma kuritegusid toimepanemast (distsiplinaarkaristus võib olla efektiivsem ja mõjusam - kaotab võimaluse suhelda teiste kinnipeetavatega, jääb ilma kokkusaamistest ja lühiajalistest väljasõitudest jne);
- 5) teatud kinnipeetavaid ei muuda ei distsiplinaarkaristus ega ka kriminaalkaristus;
- 6) tegemist on vähetähtsate kuritegudega, mille menetlemisel politsei ja kohtute töökoormus.

Vanglas võib kinnipeetava väärkäitumine esineda mitmel viisil; teatud teod on selgelt üksnes distsipliini küsimused, samas kui teisi ei saa käsitleda samas valguses. On selge, et eelpool nimetatud õigusrikkumised kuuluvad kriminaalõiguse valdkonda: karistusseadustik tunnistab nimetatud tunnustega teod kuritegudeks ning kuritegusid menetletakse kriminaalmenetluse korras. Teod, mille eest kinnipeetavaid karistati - füüsiline vägivald vanglaametniku vastu, vanglaametniku ähvardamine, kaaskinnipeetava kehaline väärkohtlemine, on selgelt kriminaalse iseloomuga ja seega on nimetatud tegude puhul ebaõige lahendada asi distsiplinaarkorras. Praktika on aga näidanud, et tegelikkuses vanglas määratakse distsiplinaarkaristusi kuriteo tunnustega tegude eest. Millised aga oleksid võimalikud lahendused? Üheks võimalikuks lahenduseks oleks vanglaametnike koolitamine antud valdkonnas. Koolituse eesmärk on juurutada vanglaametnikes teadmist, et seaduse täitmine on kohustuslik kõigile k.a vanglale. Praktikas ei ole probleemiks mitte see, et vangla ei suuda eristada distsiplinaarsüütegu kuriteost vaid see, et nad teadlikult jätaavad kriminaalmenetluse alustamata. Sellest lähtuvalt võib tekkida oht, et kuriteo toimepannud kinnipeetaval tekib karistamatuse tunne. Töös kasutatud distsiplinaarkaristuse määramise käskkirjadest nähtub, et Harku Vangla on käsitlenud kolmel korral distsiplinaarsüüteona kinnipeetava poolt toimepandud vägivalda ametiisiku vastu. Vägivald õiguskaitseorgani ametniku vastu on raske kuritegu, mille eest tuleb kuriteo toimepannud isikut ka vastavalt karistada. Distsiplinaarkorras karistamine ei vasta teo raskusega. Sellisel juhul jätta kriminaalmenetlus alustamata näitab vangla negatiivset suhtumist seaduste järgimisse ja vanglas julgeoleku tagamisse. Teine võimalus oleks teha seadustesse vastavad muudatused. Näiteks vanglatele anda tagasi õigus menetleda kriminaalasju algusest lõpuni, nii nagu see oli ajal, mil kehtis kriminaalmenetluse koodeks. Kui vanglatele anda tagasi õigus menetleda kriminaalasju algusest lõpuni võib see kaasa tuua selle, et menetlus viiakse läbi kiiremini kui politsei seda teeb, sest vangla tegeleb ainult vanglasiseste õigusrikkumiste menetlemisega, seega on nad pädevamad, reageerivad kiiremini ning kurjategija saab samuti karistatud. Kuna aga Euroopa Vanglareeglistiku kohaselt peab vanglakuritegusid menetlema vanglast sõltumatu ja erapooletu uurimisasutus, siis ei ole otstarbekas kriminaalmenetluse läbiviimise õigust vanglatele tagasi anda, kuna vangla ei ole antud juhul erapooletu ega sõltumatu asutus. Vangla aga ei saa olla sõltumatu ja erapooletu asutus, kuna ta teostab täidesaatvat riigivõimu. Samuti puutuvad ametnikud oma tööülesandeid täites igapäev kinnipeetavatega kokku ja igast kinnipeetavast on vanglal oma

arvamus välja kujunenud. Kolmandaks võimaluseks oleks see, et teatud kuriteod dekriminaliseeritakse. Distsiplinaarsüütegudena võiks käsitleda kergemaid kehalise väärkohtlemise vorme nagu kaklused, tõukamised, rüselused, ametnike solvamised, narkootilise ja alkohoolse aine tarvitamine kinnipidamisasutuses. Teatud juhtudel ei ole otstarbekas alustada kriminaalmenetlust põhjusel kuna distsiplinaarkaristuse määramine täidab karistuse eesmärki efektiivsemalt. Distsiplinaarvastutuse eesmärgiks on korra kindlustamine vanglas ja samuti vajadus tegeleda võimalikult kiiresti kinnipeetavate poolt toime pandud õigusrikkumistega ehk siis, et karistus määrataks võimalikult kiiresti, et see avaldaks ka mõju. Kehtiva distsiplinaarkaristuse olemasolul võib kinnipeetav ilma jääda mitmetest soodustustest, millest ta huvitatud on. Hirm distsiplinaarkaristuse saamise eest võib tulevikus motiveerida kinnipeetavat õiguskuulekalt käituma.

KOKKUVÕTE

Vangistuse põhieesmärk on suunata vangistuses viibiv isik õiguskuulekale käitumisele. See on äärmiselt keeruline ülesanne, sest see toimub tingimustes, kus inimeselt on võetud vabadus ja ta on paigutatud tavalistest oludest oluliselt erinevasse keskkonda. Sisemise korra ja julgeoleku tagamiseks on vanglas kehtestatud teatud reeglid, millest kinnipeetavad peavad kinni pidama. Sageli jätkavad kinnipeetud isikud ka vanglas õigusrikkumiste toimepanemist. Kui kinnipeetav paneb vanglas toime õigusrikkumise, siis tuleb tuvastada, millise rikkumisega on tegemist. Tegemist võib olla distsiplinaarsüütega, väärteoga või ka kuriteoga. Distsiplinaarõiguse eesmärk vanglas on julgeolekukaalutlused ja vajadus tegeleda võimalikult kiiresti distsiplinaarsüütegude lahendamise, et rikkumise toimepannud isik saaks võimalikult kiiresti karistada. Kriminaalõiguse eesmärk on tagada õiguskorra kaitse ja ennetada kuritegude toimepanemist karistuse ähvardusel.

Alates esimesest juulist 2004, kui jõustus kriminaalmenetluse seadustik, on vangla kohustatud vanglas toimepandud ja kinnipeetavate poolt toimepandud kuritegude menetlemisel teostama edasilükkamatuid menetlustoiminguid. Edasilükkamatuteks menetlustoiminguteks on isiku kahtlustatavana kinnipidamine, vaatlus, läbiotsimine, kahtlustatava, tunnistaja või kannatanu ülekuulamine. Kohtueelse eeluurimise kõikides vanglates toimepandud kuritegudes viib lõpule politsei. Praktika on näidanud, et teatud juhtudel aga määravad vanglad distsiplinaarkaristusi tegude eest, millel esinevad kuriteo tunnused ja tegelikult tuleks hoopis alustada kriminaalmenetlust. Enamasti on selliste kuritegude puhul tegemist väheoluliste tegudega, mis aga toovad kaasa politsei ja kohtute töökoormuse suurenemise. Vanglad on leidnud, et sellistel juhtudel ei ole otstarbekas alustada kriminaalmenetlust põhjusel kuna distsiplinaarkaristuse määramine täidab karistuse eesmärki efektiivsemalt.

Sellest tulenevalt võib tekkida olukord kus vangla karistab kinnipeetavat distsiplinaarkorras teo eest, millel on kuriteo koosseisu tunnused (nt kinnipeetava poolt alkohoolse joogi tarvitamine ilma arsti ettekirjutuseta, erinevad kehalise väärkohtlemise tunnused, vägivald võimuesindaja vastu) välistab sama teo eest hiljem kriminaalkaristuse määramise. Üheks

kriminaalmenetluse olulisemaiks printsibiiks on *ne bis in idem* põhimõte, mille kohaselt ei tohi kedagi rikkumise eest karistada teist korda, milles teda on juba süüdi mõistetud.

Lõputöö autor teeb järgmised ettepanekud:

- 1) vanglaametnike seas läbi viia rohkem koolitusi ja nõuda vanglaametnikelt vanglatööd puudutavate aktide tundmist ja järgimist;
- 2) teatud kuriteod: kergemad kehalise väärkohtlemise vormid nagu kaklused, tõukamised, rüselused, narkootilise või psühhotroopse aine tarvitamine kinnipidamisasutuses/alkoholi tarvitamine kinnipidamisasutuses dekriminaliseerida;
- 3) vanglatele tagasi anda õigus kriminaalasju menetleda algusest lõpuni.

Vangistuse eesmärk on kinnipeetava suunamine õiguskorrale käitumisele ja õiguskorra kaitsmine. Selleks peavad vanglatöötajad vangistuse täideviimisel lähtuma seadustest, muudest õigusaktidest ning hea halduse tavadest. Praktikas esineb aga probleeme seadusest tulenevate kohustavate normide järgimisega, kuna seadus on jättnud mõningatel juhtudel võimaluse kasutada teisi teid eesmärgini jõudmiseks. Sel juhul oleks otstarbekam muuta või täiendada seadusi, et vältida võimalikke kõrvalekaldumisi seaduse paragrahvidest.

РЕЗЮМЕ

Заключительная работа Кади Луури (2007) написана на тему «Применение дисциплинарных наказаний в тюрьме и их связь с криминальным деломпроизводством».

Заключительная работа написана на 42 листах и состоит 3 частей.

При составлении заключительной работы использованы 24 источников материала. Работа написана на эстонском языке. В работе использованные темы лучше всего характеризуют следующие понятия: виновное деяние, проступки, преступление, дисциплинарное деяние, наказание за преступление, цель применения наказаний, а так же принцип правовых наказаний.

Описание существования связи между дисциплинарным, административным и криминальным деломпроизводством. Также сделанное изменение в уголовно процессуальном кодексе в отношении до судебного расследования деяний современных в тюрьме.

Цель заключительной работы – это выяснить, какие обязанности тюрьмы, когда заключённый совершает правовое деяние, состав которого соответствует составу преступления.

Задача заключительной работы – выяснить, имеет ли право тюрьма наказывать заключённого в дисциплинарном порядке за проступки, в которых есть признаки состава преступления. Для достижения заданной цели автор исследовал область регулирования правовых актов, предшествующие судебные решения в данной области, а так же анализ автора в отношении произведённых собственных исследований.

В следствии произведённых автором собственных исследований выяснилось, что тюрьма наказывает заключённых за правовое нарушение в дисциплинарном порядке вместо того чтобы начать криминальное делопроизводство.

Иностранное резюме написано на русском языке.

KASUTATUD MATERJALID

Kasutatud kirjandus:

- 1) Aedmaa, A. & Lopman, E. & Parrest, N. & Pilving, I. & Vene, E. 2004. Haldusmenetluse käsiraamat. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- 2) Kergandberg, E. & Järvet, T. & Ploom, T. & Jaggo, O. 2004. Kriminaalmenetlus. 2., muudetud trükk. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- 3) Kergandberg, E. & Sillaots, M. 2006. Kriminaalmenetlus. Menetlusõigus,
- 4) Lang, K. 2003. Vanglateenistusõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- 5) Mikiver, M. 2002. Avaliku Teenistuse õigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- 6) Orgo, I.-M. & Merusk, K. 1996. Töösuhted ja Avalik Teenistus. Tartu Ülikool: Õigusteabe AS Juura.
- 7) Sootak, J. & Pikamäe, P. 2004. Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne. 2. trükk. Tallinn: Juura.
- 8) Sootak, J. & Pikamäe, P. 2001. Kriminaaltäitevõigus. Õigusinstituut: Ilo.

Kasutatud normatiivmaterjalid:

- 9) Vabariigi Valitsuse 29.10. 1998.a määrusest nr 245 „Ametikohtade loetelu, mida täitvatel
- 10) ametnikel on uurija ja uurimisjuhi õigused, kinnitamine” muutmine Vabariigi Valitsuse 29. jaanuari 2004.a määrus nr 20- RT I 2004, 5, 30
- 11) Avaliku Teenistuse Seadus- RT 1992, 26, 349
- 12) Eesti Vabariigi Põhiseadus- RT 1992, 26, 349
- 13) Haldusmenetluse seadus- RT I 2001, 58, 354
- 14) Kriminaalmenetluse koodeks- RT I 2004, 46, 329
- 15) Kriminaalmenetluse seadustik- RT I 2003, 27, 166
- 16) Vangistusseadus- RT I 2000, 58, 376
- 17) Vangla sisekorraeskiri- RTL 2000, 134, 2139

Formatted: Estonian

Formatted: Font: Times New Roman, 11 pt, Not Bold, Font color: Auto, Estonian

Formatted: Estonian

Formatted: Estonian

Kasutatud kohtulahendid:

18) 3-1-1-88-02 Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 20.septembri 2002. a kohtuotsus Sven Vaarmets' a ja Ardo Org' i süüdistuses KrK § 177. 3 järgi. (RTIII 11.10.2002, 23,263) 20.09.2002

19) Tartu Ringkonnakohtu 28.06.2006. a otsus haldusasjas number 3-05-1043

21) Harju Maakohtu 22.02.2006. a otsus nr 1-06-628

Formatted: Estonian

Kasutatud allikad:

23) Õiguskantsleri 2004. aasta tegevuse ülevaade. Tallinn
(www.oiguskantsler.ee)

24) Ministrite Komitee soovitus liikmesriikidele REC (2006)2 Euroopa Vanglareeglistiku kohta¹.

(<http://www.coe.ee/?op=body&id=452-EUROOPA>) 01.12.2006

